

היכל

גליון שבועי בגישתנו ותרנת
של גרנא ורבנא החתם סופר זי"ע א'

החתם סופר

גליון ב' • פרשת ויקרא • ז' ניסן תשפ"ה

מדור חדש
עם הגדלה לפרטים
מיסה לפרעשבורג
בעמוד 2

דבר המערכת

שבת הגדול מוקדם

טעמים רבים נאמרו בדברי רבותינו הקדמונים והאחרונים על קריאת שמה של שבת זו בשם "שבת הגדול", יש אומרים מפני הנס ויש אומרים מפני שהגדול דורש ועוד טעמים רבים. אך הצד השווה שברובם הוא, שהם מבארים דבשבת זו יש בה גדלות מצד אחר, מחמת הנס או משאר טעמים, אבל אין הגדלות בשבת עצמה. רבנו החתם סופר בדרשותיו (הדרשה האחרונה על שבת הגדול) כתב טעם נפלא על שמה של "שבת הגדול" ומפרש בזה בהגדלות בשבת-הגדול הוא בשבת עצמה. שהשבת עצמה גדלה ומתעלת בשבת זו.

וזאת על פי דברי הרמב"ן בפרשת ואתחנן שהסביר את מה שהתורה כתבה בדברות שניות את טעמה של מצוות השבת שהיא זכר ליציאת מצרים, והרי לכאורה נתפרש בדברות ראשונות טעמה זכר למעשי בראשית, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ גו', ונמצא שטעמה קודמת ליציאת מצרים הרבה.

וביאר שם דאכן זכירת מעשי שמים וארץ וזכירת יציאת מצרים שניהם ענינם אחד הוא. דמהות שניהם הוא ידיעת והכרת המציאות האמיתית שהוא לבדו בורא ויוצר הכל ולעת נעשה בחפצו כל איזי מלך שמו נקרא. שזה היה כל תכליתם של ניסי מצרים שנשדדו מערכות הטבע, לידע ולהודיע שהוא בורא הכל, בחפצו נעשו ובחפצו יחדלו.

אמור מעתה שע"י ההתבוננות והעסק בניסי יציאת מצרים בוא נבוא בדרך ממילא לחזק את אמונתנו במעשי בראשית. ונמצא דשני זכירות הללו הם עדים מעידים ומשלימים זה את זה.

ועל פי הדברים האלו מבאר רבנו שם, שבשבת הגדול שעומד גדול שבציבור ודורש ומאריך במעשי יציאת מצרים, הרי זה חיזוק ותוקף במהותה הפנימית של השבת - ההכרה שהוא ואין בלתו, אמת מלכינו אפס זולתו. ונמצא דעל ידי ההתעסקות בעניני יציאת מצרים בשבת זו, מתגדלת ומתחזקת השבת עצמה, וזהו גדולתה של שבת זו.

אם כנים הדברים, נמצא שכשכתב הפרי מגדים (סי' תל משב"ז סק"א) שכשחל ערב פסח בשבת מקדים החכם לדרוש בשבת זו, הרי שעל פי דברי רבינו יש בשבת זו אותה סגולת הגדלות שמתעלית השבת על ידי ההתעסקות בעניני יציאת מצרים, והשם שבת-הגדול היא שייך אליה מדינא, (וראה בזה עוד לקמן עמ' ד' במדור הליכות והנהגות).

מאריך

פנינים מתורת רבינו

ערוכים בשפה ברורה לשולחן השבת

הזוכה להחזיק תלמודי חכמים מנכסיו,
נחשב כמקריב נפשות להשם

ונפש כי תקריב

פירש"י, מי מקריב מנחה, עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפש.

הנה מיירי בקרבן נדבה, שבו העני המביא מנחה צריך להביא גם שמן ולבונה ולא רק קמח, וזה לכאורה ביוקר יותר מלנדב עוף אחד לעולת העוף. ולפי"ז תמה מורי בעל ההפלא"ה, למה המביא מנחה זכה להיות כאילו מקריב נפשו, הלא המביא עולת העוף לנדבה, הוא עני יותר, ולמה לא זכה להיות כמקריב נפשו.

אלא נראה, דאף שגם המביא עולת עוף לנדבה, עני הוא, ורוצה להרבות דורון למזבח, מכל מקום העוף עולה כליל להשם, ואין עבדי השם נהנים ממנו. משא"כ אותו עני המביא מנחה, שמקריב קמח שמן ולבונה, הוא זוכה להיות כמקריב נפשות להשם, לפי שנהנים ממנו גם הכהנים הם עבדי השם.

וזה רצה הכתוב להשימעיני, שאותו הזוכה להחזיק לומדי תורה מנכסיו, הוא נקרא מקריב נפשות להשם, יותר מאותו שכל קרבנו עולה כליל למזבח ואין עבדי השם נהנים ממנו.

עיקר עבודת השם בהצנע לכת

על ירך המזובה צפונה לפני השם

הטעם שרוב הקרבנות היו צפונה לפני השם, הוא להורות לנו לדורות שעיקר הקירבה לפני השם הוא דוקא בהצנע לכת, ש"צפון" הוא לשון הצפנה והסתנה, שכשאדם מקריב מעצמו לפני השם יש לו לעשות כן באופי שלא ידע בו שום אדם כי אם יתברך ויתעלה.

וכי"ב אמרו, שהצדיק צהלתו בפניו ואבלו בליבו, ובעל המרמה להיפך, שהעיקר הוא שמה שיש בליבו, יהיה יותר ממה שנראה עליו מבחוץ.

(דרשות החת"ס ח"ב דף רכ"ה עמוד א')

גם לא ישפיל עצמו יותר מידי בדבש

שאור וכל דבש לא תקטירו

השאור מרמז על מי שמגביה עצמו מידי, עד שמחמץ אחרים, והוא סימן לעניות בתורה וחכמה, והוא דל גאה שהקב"ה שונא (פסחים קי). משא"כ הדבש הוא להיפך, מתוק לכל חיק ומרומז בו דעה בינה ושיכל, ולכן אינו מחמץ, אבל הוא משפיל עצמו מידי, וגם זה איננו טוב.

ולכן שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו. רק על כל קרבן תקריב מלח, דהיינו שעל האדם להיות כמלח, שהמלח הוא בינוני, מטעים את התבשיל ומקיימו, ומאידך מכרית הוא את הראוי להכרית, וכך צריך להיות מידת האדם מידה בינונית.

(ליקוטי החת"ס מכת"י הגר"ש דייטש ז"ל)

דיבור המביא לידי תשובה הוא גדול מנדבה למשכן

ויקרא אל משה

איתא במדרש ויק"ר א.א. (1) שהיה נפשו של משה רבינו עגומה עליו על שלא הביא נדבה למשכן, אמר לו הקב"ה, חייך שדיבורך חביב עלי מכל אלו, שמכולן לא קרא הקב"ה אלא למשה, שנאמר ויקרא אל משה.

ולכאורה אמאי באמת לא התנדב משה נדבה למשכן, אלא נראה, דכיון שכל הנדבה למשכן היה לכפר על מעשה העגל, ולמשה לא היה בו חלק כלל, לכן נאסר עליו להתנדב למשכן (דמי שאינו מחויב אסור ליתן לקרבן ציבור, שלא יהיה קרבן ציבור בא משל יחיד, רע"ב שקלים פ"א מ"ד, בבא מציעא ק"ח ע"א), אלא שאחר שראה משה רבינו שנדבתם כיפר להם על עוון העגל, שוב נצטער, שהרי במקום שבעלי תשובה אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, נמצא שהם ע"י נדבתם וכפרת העגל באו למעלה גדולה ממנו.

ועל זה אמר לו הקב"ה, חייך שדיבורך חביב עלי מכל אלו, היינו שהרי כל מה שבאו כולם לכלל תשובה ונדבה למשכן, הוא רק ע"י תוכחתו ודיבורו של משה. נמצא שכל מדרגתם הוא מכוח דיבורו של משה, ע"כ דיבורך חביב עלי מכל אלו. (תורת משה)

הנבואה אצל משה רבינו היה כולו רחמים, כי ישראל שומעין לו גם להזכחה

ויקרא אל משה

פירש"י, דלכל הציוויים קדמה אצל משה קריאה לשון חיבה, והוא לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר וקרא זה אל זה.

ולכאורה הרי "קרא זה אל זה" הוא נטילת רשות, כדפרש"י שהוא נטילת רשות של המלאכים זה מזה, והאין הוא שייך בהקב"ה לגבי משה. ויש לומר שאצל שאר נביאים הנבואה באה אצלם גם בעל כרחם, ואפילו שלא בטובתם, רק הדיבור בווער כאש בעצמותיו. משא"כ אצל משה רבינו היו כל הנבואות שוים לטובה, שהכל היה ברצונו הטוב, וזה הווי נטילת רשות מהקב"ה למשה.

והטעם לזה שאצל משה היה הכל רחמים, גם נבואה של דין היה אצל רחמים, לפי שישראל היו שומעין ממנו אף דברי תוכחותיו, ולכן היה הכל מידת רחמים.

(חידושי עמ"ס שבת דף ק"ג ע"ב ד"ה ואילו)

מגדולתו של הבעל תשובה אנו מכירים בגודל החטא

וידבר ה' אליו מואל מועד לאמר

פירש"י "צא ואמור להם דברי כבושין, שבבילכם הוא נדבר עמי".

ולכאורה הוא תמוה, מה כיבושין יש בכך, אדרבה הרי אלו דברי גדולה ויקר, שבזכותם נדבר הש"ת עם משה. ויש לומר, שהכרת גודל החטא ניכרת מגודל מעלת הבעל תשובה, דממה שע"י תשובתם זכו למודיגה גדולה כ"כ שבזכותם נדבר הש"ת עם משה, יכלו להכיר כמה גדולה היתה חטא העגל, והם אלו דברי כיבושין.

(תורת משה)

חדש: קו היכל החתם סופר

- שיעור שבועי קצר ומיוחד מתורת רבינו החתם סופר
- שיעורים בשו"ת החתם סופר בענייניא דיומא
- אפשרות מענה לחידודי הגליון השבועי

חייגו 02-3131-325

1148 תתי [מסל]

ואתפלל כדת

עבדתי טאע הדרות העפלים בתורת רבינו

פולמוס הקרבת קרבן פסח בזמן הזה (א)

מבוא: פולמוס הקרבת קרבן פסח בזמן הזה שהתעורר בשנת תקצ"ז

תחילת שאלה זו של הקרבת קרבנות אחר חורבן הבית נפתחה כבר בברכותינו הראשונים, כאשר רבינו אשתורי הפרחי מספר בספרו כפתור ופרח (פ"ו) **"גם כי אמר אלי בירושלם כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיה, שרבינו יחיאל דפרישי ז"ל אמר לבא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושקריב קרבנות בזמן הזה. ואני מטרתתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתי מה נעשה מטומאתנו, ואנא הכהן המיוחס" ע"ש.** הרי לנו שכבר בתקופת הראשונים נתעוררו להקריב קרבנות בירושלם.

אמנם מאז דברי הכפתור ופרח לא שמענו ולא מציינו במשך הדורות שום רמז שהקריבו קרבנות בזמן הגלות, עד שבשנת תקצ"ז התעורר הג"ר **צבי הירש קלישר אב"ד טאהר** תלמידם של החוות דעת בליסא ושל רבנו עקיבא אייגר בפוזנא ששאלה זו האם מותר להקריב קרבן פסח בזמן הזה, וישב על מדוכה זו וכתב חיבור שלם בשם 'דרישת ציון' שבו הוא מוכיח שמותר ומצוה בזמן הזה להקריב קרבן פסח, ושצריך לפעול אצל הממשלה שירשו להקריב קרבן פסח בפועל. גם המה"ץ **חיות עמד** לימינו בדעה זו שמותר להקריב קרבנות בזמן הזה וכתב תשובה אריכתא להוכיח כן מכמה מקומות. אך לעומת זה כתב **הגאון בעל ערוך לנר** תשובה אריכתא בשו"ת בנין ציון סי' א' **להקריב שאסור להקריב קרבנות בזמן הזה.** וכך בדד יצאו לאור כמה ספרים מגדולי הרבנים להוכיח ג"כ שאסור להקריב קרבן פסח בזמננו חיבור אחד בשם 'מגדל דוד' [הגאון ר' דוד אלכסנדר זצ"ל מליסא], וחיבור נוסף בשם 'עבודה תמה' [הגאון ר' חיים נאטאנון זצ"ל אב"ד וורעשען הסמוכה לעיר פאזען ומרבני האמבורג] וכן קונטרס 'דרישת ציון וירושלם' הנדפס בשו"ת שאילת דוד [הגאון ר' דוד פרידמאן זצ"ל אב"ד קארלין] וכל אלו יצאו לחלוק בתוקף על ספר דרישת ציון הנ"ל והכריעו נחרצות שאין שום היתר בעולם להקריב קרבן פסח בזמן הזה.

רבנו עקיבא איגר נמלך בדעת החתם סופר בשאלת הקרבת קרבנות בזה"ז

והנה בהיות הרצ"ה קלישר תלמידו של הגרע"א הרי שבראש חיבורו הנזכר עומדים דברי התכתבותו עם רבו הגרע"א, כאשר כשהציע לרעק"א את משנתו השיבו רעק"א בנחרצות שאינו מסכים עמו בזה (שם מכתב הראשון), שוב השיב הרצ"ה מכתב תשובה לרעק"א על השגותיו, ושוב רעק"א שנית והשיב לו בשלילה. שוב הדפיס חשן את תשובותיו לדברי רעק"א השניים, ובסוף דבריו כתב **"אחר כל הדברים בפלפולין האלו לא הוסיף עוד רבינו להשיב עלי, רק הסיב לי שיכתוב הדברים אל חתנו הגאון החסיד מוה"ר משה סופר ז"ה אבדק" פרעסבורג.** אחרי זמן מה כתב אלי רבינו הגדול מוה"ר רבי עקיבא איגר **צוק"ל מן י"ב אייר צ"ז בבואי לביתי מפ"פ ז"ל לטהור ברין מתין לשלום לכבוד רב חביבי כנפשי הרב וכו' מו"ה הירש נ"י אודיע שאתמול הקרבת תשובה מכבוד חתני הגנ"י וכתב בזה הלשון. . .** וכאן מעתיק רעק"א את דברי רבנו ז"ל, ועומציתם דמלבד שבפועל לא יתכן שהמושלים ירשו להקריב קרבנות, בר מדין הרי הוא מסכים לנימוקו של חותנו שאנו נמנעים מלהקריב מחמת חסרון תכלת וארגמן שאין בידנו. וגם אם נחלקו על נימוק זה מכל מקום לא יתכן שאלה זו כי אם בקרבן פסח ולא בשום קרבן אחר, דקרבן יחיד אינו בא בטומאה וקרבן ציבור א"א משום דצריכים לבא מן השקלים, וכ"כ היעב"ץ.

והנה תשובה זו שמזכירה רעק"א במכתבו נדפסה בשו"ת חתם סופר י"ד ח"ב סימן רלו, והפליאה היא, שבעוד רע"א מעתיק את דעת רבנו לחומרא, הרי שבגוף תשובתו בשו"ת שם משמע דאף שבשאר קרבנות אוסר מ"מ לענין קרבן פסח מסיק להיות וסיים **"ע"כ לפע"ד לא צריכים לכהן מיוחס ונאכל שם מן הפסחים ע"כ שהותר טומאה בציבור בער"פ זצ"ל לשקלים ולא לכהן הגדול"**.

ועל בליקוטי הערות שם ובהר הקודש מאמר ג סימן יא שעמדו על סתירה זו.

ועתה נביא בקצרה כפי אשר תשיג הגליון את טעמיו ונימוקיו של החת"ס להיתר הקרבת קרבן פסח בזמן הזה כפי הנדפס בשו"ת חתם סופר ודד בבד את דבריהם של גאוני הדורות שפללו בדבריו, וכל זאת בצורה מקיפה וקצרה כרוחב הסוגיא וקוצר הגליון.

במה שאסר רבנו להקריב שאר הקרבנות מפני חסרון השקלים בזמננו - למה לא נשקול שקלים?

והנה ראשית במה שהחזיק רבנו בדברי היעב"ץ לאסור הקרבת שאר קרבנות ציבור [חוץ מפסח] משום דהם צריכים לבא מכספי השקלים, וליכא. כתבו הרבה אחרונים לתמוה דמאי באמת לא נשקול שקלים מעם ישראל. וכמו שסיים **ההתעוררות תשובה** (ה"א סי"ט) קושי זה: **"ובפרט שהבי דואר שיכח ומצוי, יכולים בקל כל ישראל לשקול שקל, וידוע כל מקומות מושבות ישראל בזה"ז.** ואי משום עשרת השבטים שלא נגלו לנו הלא גם בבית שני לא חששו לזה והקריבו קרבנות".

תלמידו של הכתב סופר **ה'לבושי מרדכי'** (י"ד קעג) ועוד אח' כתבו ליישב תמיהה זו ראשית דהא מבואר במתני' דאין השקלים נוהגים בזמננו. וזהו אף למה דפסקינן דקדושה ראשונה קידשה לעת"ל. ועוד בזמננו איכא חשש גדול של תקלה אם ישקלו דשמה יפסק הרישיון [וכן דהא רוב הוצאות שיירי הלשכה אין בזמננו כמו ש"כ שם בליקוטי הערות] וישארו הרבה מעות הקדש לתקלה. וכמו שביטל ריוב"ז רובע הקן משום תקלה כמבואר בגמ' (ר"ה לא, וכריתות ט).

הא משכח"ל תמידין ע"י שיקדיש היחיד וימסרנו לציבור יפה

אמנם עוד הקשו המהר"ם שיק (י"ד סי"ט ר"ד), והדרישת ציון (שם לג ע"ג), דגם אם לא נבקש מעם ישראל שיתרמו, הרי כמה סוגיות ערוכות הם בש"ס דיכול היחיד להתנדב קרבנות ציבור אם ימסרם יפה, וכן פסק הרמב"ם פ"ח מכלי המקדש ה"ז. ומעתה נמסור לציבור דמי תמידין ונקריבם.

אמנם מצאנו פעמים שחששו חז"ל שמא לא ימסרנו יפה, ויש בזה מבוכה גדולה בין הסוגיות (הגמ' ב"ה ז' א' דלא חישינו, ובסוגיא דיומא לה ע"א בענין מסירת בגדי כהונה משלו. ובב"מ ק"ח ע"א בענין אי שומרי ספיחין לעומר ושתי הלחם יכולים להתנדב עבודתם, והאריך בזה המל"ם שקלים פ"ד ה"ו), אבל אחר כל זאת הקשו האחרונים דלרהיטת מסקנת הסוגיות הרי שבקרבנות ציבור התדירים ליכא חשש זה שלא ימסרנו יפה, ומעתה תמוה על דברי רבנו.

הגר"מ טיקוצ'ניסקי (עיר הקודש והמקדש ח"ה פ"ד) מציע דהחטרון בזמננו בזה הוא היות ורח"ל ישנם יהודים פוקרים רח"ל והם לא ירצו לזכות במסירה זו, והביא שכן כתב גם הגאון **רבי יהושע מקוטנא** בהסכמתו על ספר דרישת ציון. אמנם בהמשך דבריו מתרץ חשש זה ע"ש.

תמיהה גדולה בדברי רבנו: אם א"א להקריב תמידין משום דליכא שקלים א"כ גם פסח לא יתכן להקריב

הגר"ר חיים נטענזון מווערשוב הנ"ל בספרו 'עבודה תמה' (שער ד' ג'), הקשה על רבנו בזה קושיא גדולה דהא אם נרצה לחנוך מזבח בשביל להקריב עליו את הפסח, הרי שהדין הוא שצריך לחנוך ע"י הקרבת קרבן תמיד של שחר בלבד (מנחות מט. ורמב"ם פ"א מתמידין ומוספין ה"ב), ומעתה אם לא נוכל להקריב את התמיד מחמת חסרון השקלים שוב לא נוכל לחנוך המזבח ונמצא שבטל גם היתר רבנו בהקרבת קרבן פסח.

ואי"ה במאמר הבא נביא תירוצי האחרונים לתמיהה זו, ונדון בדעת רבנו בענין השאלות מצד: בגדי כהונה, ומחמת דעת הראב"ד דקדושה שניה לא קידשה לעת"ל, ועוד כאורך היריעה בעזהש"ת.

מדור נושא פרסים: הגרלות מיוחדות בין המשיבים

להודות

הדורות עיונים עיתונות רבינו ז"ע

- א. כיצד יתכן הדבר שיאכל כזית מצה ויקיים חובת אכילת מצה, ולא יתחייב בברכת המזון (שו"ת חת"ס אורח סי' קכ"ז).
- ב. תוספת עיון למעיינים: על דברי החת"ס הנ"ל, מה יש לתמוה עליו מדברי התוס' בסוכה דף כ"ז ע"א (ד"ה אי בעי), וכיצד יש ליישב דברי רבינו החת"ס.

כל תשובה (על כל שאלה בנפרד) מוכה את המשיב בכרטיס הגרלה

בין המשיבים בחודש ניסן תתקיים הגרלה

פרס שני:

4 זכים
כל אחד
בסך 500 ש"ח

פרס ראשון:

כרטיס טיסה לציון
רבינו החתם סופר
בימא דהיולא

תשובות ניתן להחזיר באופנים הבאים:

1. בנדרים פלוס בקטגוריית "היכל החתם סופר"
 2. בטלפון 02-3131-325 שלוחה 4
 3. במייל CH31325@gmail.com
- יש לציין, שם, כתובת, טלפון, ומקום לימודים.
יש לשלוח כל תשובה בהודעה נפרדת.

בקרוב קדושים

שבחי ערוך ז"ע גפ"י צדיקי וצאורי הדורות

מרנן הגר"ח והגר"ז מבריסק

הגר"ח לא אמר חידוש הסותר דברי הח"ס אמר פעם מישהו לפני רבנו הגר"ז זצוק"ל על קטע אחד בספר הקדוש חדושי רבנו חיים הלוי שהוא דלא כאמור בחדושי החתם סופר זיע"א, נענה רבנו הגר"ז ואמר אם נכונים הדברים כי אז זה מסתמא מחידושי החת"ס החדשים שנדפסו אחרי פטירת האבא כי האבא הקדיש מאד שלא לומר איזה סברא או חידוש שלא יתאים עם החתם סופר. ונבדקו הדברים ואכן התברר כי זה נדפס בחת"ס החדשים שלא היו עדיין בדפוס בימי מרן הגר"ח זיע"א.

הגר"ח משה מרדכי שוליינגר, מניני רבנו הגר"ח עמ' כ"ז

יראת שמים

סיפר לי הגר"צ רבי **נטע פריינד** שליט"א שהגאון רבי יצחק זאב הלוי סאלאוויציק זצ"ל גאב"ד בריסק אמר על תשובות חתם סופר פון יעדע תשובה גיסט זיך יראת שמים הג"ר ישראל חיים אשרי, שיח זקנים ח"ו עמ' קמד

להשתדך עם נכד החת"ס

סיפר לנו רבנו מה שמענו משי"ב הגאון ר' **שמחה זליג ריגר** זצ"ל מבריסק שפעם היה מדובר נכבות למרן הגר"ח זצ"ל שידוך עם אחת מצאצאי החתם סופר ובסוף לא יצא השידוך לפועל והיה לאביו מרן הגר"ח זצוק"ל עגמת נפש מזה כי היה רוצה מאד להשתדך עם יחוס גדול כזה מצאצאי החתם סופר.

כמו כן אמר לו רבנו שבספר חידושי רבינו חיים הלוי אינו מביא ספרי אחרונים אך את החתם סופר הוא מביא בהל' אישות פ"ב ה"ט"ז וכותב שכדברינו הוא בחת"ס חלק אור"ח סי' קנ"ד יסוד הדברים בדעת הרמב"ם וכו'.

אעלה בתמו עמ' קח

בצל רבו הנשר הגדול מוה"ר נתן אדלר זי"ע א"ב

לעולמים, והוא הרי לא נתכוין להרוג את הגוי, אמר לו רבו, אל תירא, לכבוד סיום הש"ס יזכו אותך מן השמים להרוג אחד מזרע עמלק, ומצוה קיימת.

הגרי"ש אונגר, רשומים בשמך עמ"נ; מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, דרשות ושיחות; ועי' שש"ק ח"א עמ' 68 בנוסח אחר

קפיצת הדרך

ואני והנער נלכה עד כה, פירש"י ז"ל כלומר דרך מועט, י"ל ע"ד שמספרים כשהלך החת"ס ז"ל בבחרותו עם רבו הגא"ר נתן אדלר זצ"ל מפ"פ שהי"ל קפיצת הדרך כידוע נתנו לבעל עגלה שלהם שהי' נכרי כוס משקין לשכרותו וישן, ואח"כ בשעה מועטת כבר הי' במחוז חפצם כמפורסם, והי"ל הכא ג"כ שאמר אברהם אל נעריו אתם שבו לכם פה ולא תראו מה שראוי ליעשות לנו וע"כ שבו פה, ועי"ז ואני והנער נלכה עד כה שעה מועטת ר"ל שיהי' לנו קפיצת הדרך.

הגר"ר יהודה גרינוואלד, שבט מיהודה דף כב ע"א

שארית בארץ

כשנשאל הגר"א קוטלר זצ"ל פעם אודות הגאון הקדוש ר' נתן אדלער זצ"ל שהי' תמיד מפליג בגאונותו ובגודל חסידותו - מה השאיר לנו לדורות (כידוע שלא השאיר שום חידו"ת בכ"י) ענה ואמר "הוא השאיר לנו תלמיד כמו מרן החתם סופר זצ"ל אשר האיר עיני כל ישראל מכוחו של רבו". אוסף חידו"ת מהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל עמ' תכ"א

ובענין זה יש להביא את מה שכתב הג"מ אהרן וואלדען ז"ל: 'שמעתי מהגאון מו"ה שמעון סופר אבדק"ק קראקא הי"ו ששמע מאביו הגאון מאוה"ג מו"ה משה סופר שאמר על רבו הגאון הקדוש מו"ה נתן אדלר הנ"ל שלא שכח כלום ממה שלמד וחיפש בחריפותו מיום עמדו על דעתו עד יום אשר עלה לשמים וכל דברי תורתו היו חרות על לוח לבו ולכן לא רצה לכתוב באמרו כי לו לא התירו לכתוב דברי תורה משום עת לעשות לה' כי בטוח הוא שלא ישכח ועל ששה סדרי משנה אשר למד בתוכם עשה כמעט בכל משנה נקודות נקודות פעם אחת ופעם שתיים או שלש שיזכור המקום אשר חידש בו וכך היה כותב חדושי תורתו זי"ע'.

שם הגדולים החדש ערך ג' אות נ"ט

חינוך למידת האמת עד קצה האחרון

בקובץ הנשר (שנה ב' גליון ב' ח' ע"א) מביא המו"ל מה שסיפר לו הג"ר אברהם פאלאק מו"צ בבאניהאד (בנו של הגה"צ בעל וידבר משה) בשם זקיננו הגה"צ רבי זעקיל ז"ל (תלמיד חביב של החת"ס) מה שסיפר החת"ס, בעודו משמש אצל רבו רנ"א והוצרך פ"א לספר אחד, ונכנס לפניו לחדר רבו, וביקש רשות לשאלו לשעה אחת, ואמר לו רבו לקחת הסולם ולהורידו ממקומו, ותוך כדי ירידתו נזכר בקושיא אחת והציעו לפני רבו, וכדרכו עבר רבו על כל הסוגיא לכל פרטי' ופנים חדשות באו לכאן, ואזדה לה הקושיא. וכבר עמד להיפטר מרבו והספר עמו, חזר רבו וקראו 'משה', ואמר כבר עברה השעה שהיה מונח אצלך, לך והחזירה למעלה על מקומו, ואשאיילנה לך עוד הפעם. כל כך לומד לתלמידיו להיזהר בדבריהם ע"כ תו"ד שם.

הגר"ר עקיבא סופר, מנהגי רבותינו עמ' לג

מחיית עמלק תוך כדי צום של שלשה ימים לרגל סיום הש"ס

בהיותו בן ט"ז שנים גמר הש"ס כולו, ובעת סיומו שאל את רבו רנ"א ז"ל מה יעשה לסיומו ובמה יחוג חג הזה שזיכהו ה' ללמוד כל הש"ס, והוא ציוה לו שיתענה הפסקה של שלשה ימים, וכן עשה. וסיפר שביום השלישי לתעניתו הלך לטייל עם חביריו בין הגנות מחוץ לעיר ונתאחרו והוצרכו להתפלל תפלת מנחה באמצע הדרך, ובעמדו בתפילת שמונה עשרה אשר האריך בה, בא ערל א' גדול ורצה להרע להם, וחביריו ברחו לנפשם, אבל הוא לא הפסיק מתפילתו, והערל המתין לראות מה יהיה בסופו, וכאשר פסע פסיעות אחר התפלה קרב אליו הערל ורצה להכותו, מיד הרים המתענה את ידו והכה את הערל מכה אחת ונפל ונשאר מוטל על מקומו.

הגר"ר שלמה סופר זצ"ל, חוט המשולש עמ' כד

וכמה מחברים הביאו סימא דהך עובדא: מיד [-אחר העובדא לדעיל-] רץ החת"ס לרבו ר' נתן אדלר בחששו שמא יגרום הדבר עלילה על ישראל כדרך שהיה

חימום דבר יבש שיש עליו מעט רוטב או לחלוחית

דעת רבים מהפוסקים להחמיר שאם המוהל והרוטב נמצא בעין, ויש בו כשיעור שטופח על מנת להטפוח, הרי זה נידון כתבשיל לח, ואסור לחממו בשבת (ראה כן בשו"ע"ד בסידורו, וכן מדויק בלשונו בס' רנ"ז ס"ח ובס' ש"ח ס"א, וכן נראה דעת המש"ב ס' ש"ח סקל"ב, ועוד), **וכך היא דעת רבינו החתם סופר בתשובותיו** (או"ח סוף ס' ע"ד, ע"ש לשונו להתיר דוקא "יבש לגמרי ואין בו שום לחלוחית") שדוקא דבר יבש לגמרי מותר לחממו, אבל אם יש עליו רוטב אפילו מעט, אין להתיר.

לדעת החתם סופר הדין כשאינו חפץ ברוטב

גם לדעת החתם סופר שהחמיר, מבואר משו"ת שבט הלוי (ח"א ס' ז"ז) שאם הריק את הרוטב ממנו לגמרי, ונשאר רק לחלוחית (כלומר שאין רוטב בעין, אבל ניכר שאין המאכל יבש לגמרי), בזה אין להחמיר (והוא כדעת הסוברים שאפילו לדעת המחמירין, אם אין דעתו להנות ממנו כרוטב ואין כוונתו על מעט הרטיבות, יש להקל טפי, ראה אג"ט אופה סקנ"ה אות ד').

היוצא מזה למעשה:

א. בשר שיש עליו שיירי רוטב הניכרים עליו בעין, אסור לחממו בשבת, זולת אם נייער ממנו הרוטב בעין, ואין כוונתו להנות מהמעט שנשאר דבוק עליו, שיש להקל (שו"ת תשובות והנהגות ח"א ס' ר"ז אזהרות אות ה').

ב. עוגה שיש עליו שכבת שוקולד לחה, אסור לחממו, כי תמיד ברצונו להנות משכבת השוקולד שעומדת בעין (ולגבי עוגת "סופלה" שיש בתוכה שוקולד המתנמס בעת חימומו, ראה פסקי תשובות סימן ש"ח הערה 266, ושו"ת אמרי יעקב ח"ב).

פניני הלכה

הלכות שבת ציטרתי רבינו לשולחן השבת

חימום דבר מבולג

דבר שנתבשל כל צורכו, אין בו יותר משום בישול, והוא הדין דבר שנאפה כבר מערב שבת כל צרכו, אין איסור לשוב ולחממו בשבת, במה דברים אמורים, בדבר שאין בו רוטב, כגון חלה או קוגל יבש וכדומה, שאם הוא אפי' מכבר, אפילו הוא צונן, מותר לשוב ולחממו בשבת [אלא שמותר לחממו רק על גבי קדירה וכדומה, ולא על גבי האש ממש, וה"ה שלא ע"ג הפלטה ממש, ומשום איסור חזרה בשבת].

אבל דבר לח כגון מרק, או תבשיל שיש בו רוטב, כגון טשולנט וכדומה, יש בו בישול אחר בישול, ולכן אם הוא צונן, אסור בשום גונא לשוב ולחממו בשבת. וכל זה מבואר בשולחן ערוך ונושאי כלים בסיומן ש"ח (סעיף ד' וסעיף ט"ו).

תבשיל יבש שיש בתוכו מעט לחלוחית

גם דבר יבש שבלוע "בתוכו" מעט שמן או לחלוחית [כמו קוגל או קציצות בשר ודגים וכיו"ב, וכן שניצל וכדומה], מותר לחממו על קדירה רותחת, מכיון שאין ברצונו לאכול הלחלוחית לעצמו, והוא נידון כדבר יבש שאין בו בישול אחר בישול (ראה אגלי טל אופה סקנ"ה אות ד', ומש"כ בקצות השלחן ס' קכ"ד סעיף ט"ז ע"פ השו"ע"ד סימן ש"ח ס"ז).

תבשיל שיש עליו מבחוץ מעט רוטב, ודעת רבינו

החתם סופר בזה

אמנם, אם מעט הרוטב אינו בלוע בתוך המאכל היבש, אלא טופח עליו מבחוץ, בזה נחלקו הפוסקים, יש שהקילו להחשיב רוטב זה כתבשיל יבש שמותר לחממו (ראה פרמ"ג ס' רנ"ג מ"ז סקל"ג בשם המנחת כהן), אך

ענייני דיומא

שבבי אור עיני רבינו בחיפה זו

"גרשוני נשים צדקניות"

בשנות חייו אנו מוצאים כמה תשובות שנכתבו בשבוע זה, שבוע שקודם חג הפסח, ראה: שו"ת חלק ז' סימן ה' (ז' ניסן תקמ"ז), אבה"ע חלק ב' סימן ק"א (תשובה מ"א ניסן תקפ"ח), וקובץ תשובות סימן ט"ז (י"א) ניסן תקצ"ו, ועוד תשובות וסוגיות רבות שבראשם מתנוסס תאריך שהוא בשבוע שחל בו פסח. וזאת מלבד כל דרשות שבת הגדול שהוכנו נאמרו ונכתבו בשבוע זה, כנדפס בדרשות חתם סופר (והדרשה הראשונה שנשמר הוא משנת תקנ"ד בק"ק דרעזניץ, דרשות ר"ח ע"ד).

אמנם, בימי השבוע שקודם חג הפסח, היה טרוד באפיית המצות ושאר עניני החג, ולכן לא האריך בראיות לתשובות שכתב (ראה שו"ת אבה"ע ח"ב סימן ק"א, וקובץ תשובות ס' ט"ז).

ולא זו בלבד, אלא רבינו מתאונן-באהבה באחד מתשובותיו, שבשבוע כזה אינו יכול להרחיב כדרכו תמיד, יען שנצרך לגלות מביטו ללמוד במקומות אחרים, כי הרבנית ובני הבית מנקים ומכינים את הבית לכבוד החג, וכלשון רבינו בתשובה (או"ח ס' קל"ז) "והיותי חוץ לחדר לימודי, כי גרשוני נשים צדקניות המכבדים ל"ט של פסח, על כן לא יכולתי להאריך כל הצורך", וכן בתשובה נוספת (ח"ו ס' ל') מתבאר רבינו "בימים האלו ימי טלטולא דגברא, דהני נשי זידן מפנים חפצים מזוית לזוית, אפילו ספרים אינם מוכנים לי לעיין" (ראה כע"ז ממש בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א ס' קע"ה).

הליכות והנהגות

עדברי ונהגה רבינו ז"ע

עיני ומנהגי שבת הגדול, וערב פסח שחל בשבת

משושן פורים הכין התלמידים לדרשת שבת הגדול

בשושן פורים כבר קבע רבינו ז"ע את הסוגיא שעומד לדרוש בשבת הגדול, ואח"כ עסק עם התלמידים בסוגיא זו עד שבת הגדול (ראה שו"ת שערי צדק סי' קל"ח, ובספר מנהגי רבותינו והליכותיהם עמוד רט"ז).

זמן הדרשה

היה מקדים להתפלל כמה שאפשר, ובין שחרית שלו לסיום שחרית של הקהל היה מסדר ומכין לעצמו הדרשה, ובגמרו הקהל שחרית קודם קריאת התורה היה דורש (ליקוטי חיים בן חבר, ועי' חידושי החת"ס עמ"ס ביצה ד. ד"ה דרב, בטעם וענין הדרשה קודם קריאת התורה), את הדרשה דרש כשהוא מעוטף בטלית ועומד על מדרגות ארון הקודש (ראה מבוא לדרשות החת"ס, עמוד שני הסופר פ"ז), ואחר שאמר כמה פסוקים כנטילת רשות על הדרשה (חוט המשולש עמוד ק"ג, ונוסח בקשת הרשות ראה שירת משה השלם עמוד ר"ד).

פלפול התלמידים ואהבת התורה בשעת הדרשה

בשעה שאמר הדרשה, היו תלמידיו מפלפלים בסברותיו ובחידושיו שאמר בעת הדרשה, וגם מיד לאחר הדרשה היו חוזרים על דבריו כמו שהיו נוהגין בשיעוריו בישיבה, ותלמידיו המופלגים פלפלו איתו במה שחידש הן באגדה והן בהלכה "ואשרי און שמעה ואשרי עין ראתה אהבת התורה הזאת" (ליקוטי חיים בן חבר).

חיוב הרב להורות בדרשה אופן הקנין במכירת חמץ

"מחויב כל רב ומורה בכל שבת הגדול להורות העם איך יאמרו וכיצד יעשו שטר וקנינים המועילים, כמו שאנו רגילים פה, וכל בני קהילתנו מוכרים בשטר מתוק מתחת ידינו, ואפילו הכי אני מזהירם ומלמדם בכל שנה" (לשון רבינו בשו"ת א"ח סי' ק"א).

הפטרת שבת הגדול

בשבת הגדול היה מפטיר "וערבה" (שו"ת רבי עקיבא יוסף סוף סי' קל"ז).

זמן שבת הגדול כשחל ערב פסח בשבת

בשנה שערב פסח חל להיות בשבת, מצינו בכמה מקומות שרבינו היה קורא לשבת שקודם שבת זו (היינו ב' ניסן) "שבת הגדול", ואז היה דורש דרשת שבת הגדול (ראה דרשות חת"ס לשבת הגדול שנת תקס"ה שדרשת שבת הגדול היה בפרשת מצורע, והיה זה ב' ניסן, כי ער"פ חל בו בשבת, וקראו שם "שבת הגדול", מאידך יש מקומות שאינו קורא אותה שבת הגדול, אלא "במקום שבת הגדול", ומ"מ היה דורש ב' ניסן ולא בער"פ, ראה כן בדרשות דף רמ"ז לפרשת ויקרא תקפ"ח, ושם דף ר"נ לשנת תקצ"ב).

סעודה שלישית בשבת שחל בו ערב פסח

בשנה כזו היה רבינו מקיים סעודה שלישית בדברי תורה, וכדברי המג"א (סי' תמ"ד סק"ב) בשם הזוהר, ולא היה מחלק הסעודה בשחרית לשתי סעודות (ספרא רבא דירשאל עמוד קצ"ו).

מעלת ושגב קדושת ליל סדר שחל במוצ"ש

שנה שערב פסח חל להיות בשבת, ויו"ט ראשון של פסח חל ביום ראשון בשבוע, הוא זמן ראוי לגאולה יותר, מפני שהוא כיום שנבראו בו שמים וארץ וכל העולם, ויום כזה יש בו חביבות יתירה, והוא סיבה להחזיר קרן מלכות בית דוד למקומה (דרשות). לשבת הגדול תקפ"ח דף רמ"ז ע"ב, ד"ה בהפטרנה).

זמן אפיית המצות בשנה זו

כשחל ערב פסח בשבת, היה רבינו אופה מצות המצוה במוצאי שבת, קודם שישב לסעודת הסדר, וכמנהג רבו בעל הפלאה (מנהגי החת"ס, והוא דלא כהת"ס בס"י תנ"ח ע"ש).

היכל המעשה

עבודת סיפורי הוד עקדושת רבינו ז"ע

את חפזו של ר' הערשל. ולא נתקררה דעתו של הרב, עד שקם ונסע לבודפסט הבירה כדי לעמוד ולהתחנן על נפש היהודי האומלל... אך אפס, כל הפעולות לא הצמיחו שום שינוי, הגזירה נשארה במקומה. בפחי נפש חזר הכתב סופר לעירו.

הגיע הלילה האחרון שלפני ביצוע גזר הדין, ורבינו הכתב-סופר יושב בביתו ועשתונותיו מלאות יגון ואנחה, ובתוך כך נפלה עליו תרדמה. "בני אהובי! תביעה גדולה יש לי עליך!" - ראה ושמע הכתב-סופר בחזיון הלילה את אביו הגדול, הלא הוא רבינו הגה"ק בעל חתם סופר ז"ע - "הייתכן?! יהודי מקהילתך עומד להישלח מחר בבוקר למיתה משונה, משאיר אחריו אלמנה ויתומים חלילה, ואתה יושב בביתך ואינך פועל מאומה?!"

למשמע תוכחתו של אביו הקדוש, פרץ הכתב סופר בכי וענה: "מחול לי אבי מורי, אבל כל אשר בכוחי לעשות - עשיתי, כל טרחה לא חסכתי, אבל לדאבוני לא עלתה בידי. מה אוכל עוד לעשות?!"

"יש מה לעשות גם עכשיו!" - השיב החתם סופר בקול צלול - "דאווענען! דאווענען! [להתפלל! להתפלל!], יש להמשיך ולהתפלל ולא להרפות! בלילה כזה לא יושבים בבית! יש להרעיש עולמות ולהקיש על שערי שמים!"

ויקץ הכתב-סופר מחזיונו הנורא. נטל את ידי, והחיש את רגליו לעבר בית השמש, פקד עליו להעיר משנתם את כל תושבי העיר, אנשים נשים וטף, לעצרת תפילה וזעקה.

בשעת לילה מאוחרת עד אור הבוקר נשמעו מבית הכנסת סדר סליחות ותחנונות, עד שזעקותיהם הרעידו את כותלי בית המדרש כולו...

הכול כבר היה ומוכן, בימה מוגבהת, ועץ תליה מושל העיר צמא-הדם הסתובב על הבימה כחתן ביום חופתו...

אך הנה ברגע האחרון, ממש לפני אישור סופי לביצוע גזר הדין, פתע פתאום, ללא כל הסבר טבעי, קם ראש השופטים ובירר האם מיצו היטב את החקירות בטרם קבעו שהיהודי עומד מאחורי הגניבה.

מיקלוש, העד היחיד, נקרא אל דוכן השופטים. ומול קהל הגאספים החלו לחקרו בחקירה צולבת. והוא, שלא התכונן כלל לחקירה זו, לא שם לב שהוא סותר את עצמו מספר פעמים... משהעמידו אותו על סתירותיו הגלויות, נשבר מיקלוש והודה בשפה רפה שליהודי אין כל קשר למעשה.

נוכח התפנית החדה, חתמו כמובן השופטים על צו החלפת הנאשמים. וכאשר מיקלוש נשלח אל עמוד התלייה, הסירו מידיו של ר' הערשל את האזיקים והוא שוחרר לביתו חי ובריא.

והיה ר' הערשל שואל אצל מכריו: מי הוא אותו שתדלן שהצליח לדרוש חקירה נוספת טרם ביצוע גזר הדין?

"לא שתדלן אחד בלבד, ולא שני שתדלנים" - ענו לו "מאות שתדלנים, אנשים נשים וטף, שנשלחו לבקשת מרנא החתם סופר, השתדלו והרבו תחינה ובקשה לפני מלך קל רם וגיבא. היש לך שתדלנות ראויה ומועילה יותר מהם?..."

המושל שפסע בשעת ליל מאוחרת ברחובות עירו פרשבורג, לא שם לב לעינים הרעות שעוקבות אחריו כבר דקות ארוכות, כלומר, אחרי התיק התלוי על שכמו. היו אלו עיניו של מיקלוש, נער נוכרי חמדן העובד כמשרת בבתי היהודים. ומהרגע שהבחין במושל הצועד לבדו ותיקו בידו, התמלא לבו ברגשי חיבה אל התיק ותוכנו... לא היה בליבו ספק: יש שם כמות נכבדה של מזומנים! --

בצעדים שקטים עקב מיקלוש אחרי מסלול הליכתו של המושל, וברגע של הסחת דעת, הגיח מאחוריו בשקט, ובתנועות זריזות שלף משם ארנק כבד, ו... ונעלם.

כשחזר המושל לביתו וגילה את התיק הריק, בערה בו חמתו עד להשחית. יותר משהצטער על אובדן הכסף, חרה לו החוצפה והפגיעה בכבודו... יצר הנקמה רתח בקרבו כלבה רותחת.

עוד באותו היום כינס המושל את חבריו, כשהוא מפעיל את כל קשריו והשפעתו על מנת למצות את הדין עם הגנב החצוף... חיש מהר פשטו על רחובות פרשבורג גדודים של מאות ז'נדרמים (אנשי לחימה) שלופי-חרב, נחושים לתפוס את הגנב. "יש לעבור בית בית, לבדוק כל ארון, לנער כל כלי, עד שהגניבה תימצא!" נאמר בצו המיוחד.

ובכיסו של מיקלוש בוער הארנק... יודע הוא שאם הארנק נשאר אצלו - מדובר רק בשאלה של זמן עד שהוא ייתפס.

ומה עושה גוי ערל-לב כשהוא נקלע למצוקה? מגלגל את התיק לפתחו של יהודי! כמה פשוט. כמה אכזרי.

לפרנסתו עבד מיקלוש כמשרת בביתו של אחד מיהודי פרשבורג, ר' הערשל. עוד באותו היום הלך והטמין את הארנק הגנוב, תחת ערימת בגדים בארון שבביתו של מעבדו היהודי.

וכצפוי, גדוד הז'נדרמים פרצו בסופו של דבר גם אל ביתו של הערשל, סרקו כל פינה, עד שנשמעה ההכרזה: "הנה הארנק! עצרו את בעל הבית!" שרשראות ברזל נקשרו לידי ורגליו של ר' הערשל שנגרר החוצה במהלומות קשות. לא העיילו כל טענותיו והכחשותיו, הארנק שבביתו העיד עליו כמאה עדים...

עודם מתרחקים מהבית וטרפם בידם, יצא מיקלוש מהבית, ובהבעת פנים מזויפת של צער התודלה באוזני החקין שהוא עצמו, מיקלוש, גנב את הארנק, אך הבטיח שעשה זאת רק בשליחותו של הערשל היהודי.

ערכאה של שופטים שהתיישבה תיכף באותו יום קיבלה את עדותו "הנאמנה" של מיקלוש, ולאחר דיון קצר, כתבו וחתמו את גזר הדין הנורא: בעוד שלוש שבועות, יעשו עץ גבוה חמישים אמה ויתלו את היהודי עליו, לעיני כל תושבי העיר, למען ישמעו ויראו! --

כאש בשדה קוצים פשטה השמועה הנוראה בקרב יהודי פרשבורג, ויחדר כל העם אשר במחנה. גם רבה של יפרבורג, הגה"ק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצוק"ל, בעל כתב-סופר, הזדעזע כששמע מה נגזר על יהודי מעדת צאן מרעיתו, גדולי השתדלנים והפרנסים הוכנסו בהוראתו לעובי הקורה, גם שלמונים רבים הליפו ידים במטרה להוכיח

יו"ל ע"י:

היכל החתם סופר

המפעל העולמי להפצת והנחלת מורשת החתם סופר

אימייל: chasamsofer3@gmail.com

המעוניינים לקבל את הגליון מידי שבוע במייל, נא לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת האימייל שלנו

כמו"כ גם עמדות נדרים פלוס ניתן להצטרף לקבלת הגליון מידי שבוע למייל (תפסי קופה "היכל החתם סופר")

